

Grote weerschijnvlinder

Apatura iris

De grote weerschijnvlinder is een zeldzame standvlinder. De soort leeft in vochtige gevarieerde loofbossen en is vooral nog in de Achterhoek en Twente te vinden. Hij vliegt in één generatie tussen eind juni en eind juli. De rups heeft op de kop twee lange doorns waarover een lichte streep loopt en is overwegend groen.

Levenswijze en gedrag

De waardplant van de grote weerschijnvlinder is vooral boswilg, verder worden ook wel eens andere wilgen gebruikt, zoals de grauwe wilg. De eitjes worden op de zonnigste momenten van de dag hoog in de bomen op beschaduwde bladeren afgezet. Dat moet niet alleen een warm plekje zijn, ook moet de luchtvochtigheid er hoog zijn. Daarom staan geschikte bomen op zonnige, beschutte plaatsen. De eitjes worden afzonderlijk afgezet op de bovenkant van oude blaadjes in vier tot vijf meter hoge wilgen. Dit is vooral het geval bij kleine inhammen langs brede bospaden en bij luw gelegen bosranden. De jonge rups eet op een karakteristieke manier van het blad aan beide zijden van de hoofdnerf. Hij rust parallel aan de middennerf. Begin november verkleurt de rups van groen naar bruin en overwintert in de vork van twijgen of in groeven tussen schors van de waardboom. Afhankelijk van het weer, begint de rups tussen eind maart en begin mei weer te eten. Hij kleurt dan opnieuw groen en verpopt zich later hoog in de boom. De pop hangt aan de onderzijde van een blad, waarvan de stengel met spindraden is verstevigd.

(FORSTER & WOHLFAHRT 1954, WEIDEMANN 1988, WILLMOTT 1990, FRIEDRICH 1996, TOLMAN & LEWINGTON 1999).

Eind juni verschijnen de eerste vlinders die zich vooral voeden met honingdauw en sap van bloedende bomen. Ze worden regelmatig lastiggevalen door wespen en andere insecten die ook op deze zoetheid afkomen. De dichtheid is laag: circa 0,25 tot 4 exemplaren per ha. Doorgaans wordt maar één vlinder op een vliegplaats gezien en slechts drie keer zijn er meer dan vijf vlinders op een dag gemeld (Vijlnerbos (LI), de Kampina (NB) en het Korenburgerveen (GE)). Mannetjes komen vooral 's ochtends naar beneden en zoeken dan naar een geschikt territorium. Deze territoria liggen vaak rond markante, hoge bomen in de bosrand en soms wordt jaren achtereenvolgende boom gebruikt. De buitenste takken dienen vaak als uitzichtpunt en indringers worden verjaagd. Maagdelijke vrouwtjes vliegen 's middags naar zulke bomen om mannetjes te ontmoeten en lokken hen mee naar de boomkruin om te paren. Tijdens de paring draagt het mannetje niet alleen sperma maar ook zout over, zodat de eitjes zich beter kunnen ontwikkelen. Mannetjes komen daarom regelmatig naar de grond om hun zoutvoorraad aan te vullen. Ze likken dan van wegen, sap van kadavers - soms zelfs van bezwete mensen - en kunnen worden gelokt met stinkende kazen. Vrouwtjes worden veel minder vaak nabij de grond gezien. (WILLMOTT 1990, BINK 1992).

Vliegtijd en overwintering

De grote weerschijnvlinder vliegt in één generatie tussen 25 juni en 31 juli. De uiterste data waarop een vlinder is gezien,

Wilgen ten zuiden van Stramprooy (LI).
Willows near Stramprooy
(prov. of Limburg).

zijn 10 juni en 25 augustus. De soort overwintert als halfvolgroeide rups.

Leefgebied

De grote weerschijnvlinder leeft in oudere, vochtige loofbossen, wilgenbroekbossen of in groepen samenhangende bosjes in beekdalen. De soort vliegt op open plaatsen, bij bospaden, bosranden of daar waar beekjes het bos doorsnijden. Op de vliegplaatsen groeien wilgen op beschutte plaatsen in de halfschaduw en staan enkele grotere, markante bomen.

Mobiliteit, verspreiding en trend

De grote weerschijnvlinder is een weinig mobiele vlinder, maar er liggen soms vele kilometers tussen de boom waar de

DEZE SOORT IS GESPONSORD DOOR:
Stichting Het Limburgs Landschap;
Harrie Linckens, Oldenzaal.

vlinders vliegen en de plek waar de rups zich ontwikkelt. Waarnemingen in Gerkesklooster en Rottumeroog (GR, beide in 1992) wijzen op een veel grotere mobiliteit dan in de literatuur wordt gesuggereerd. (MAES & VAN DYCK 1999).

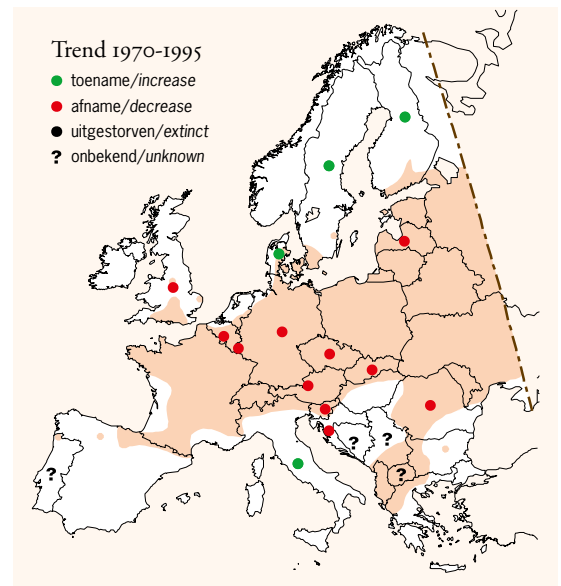
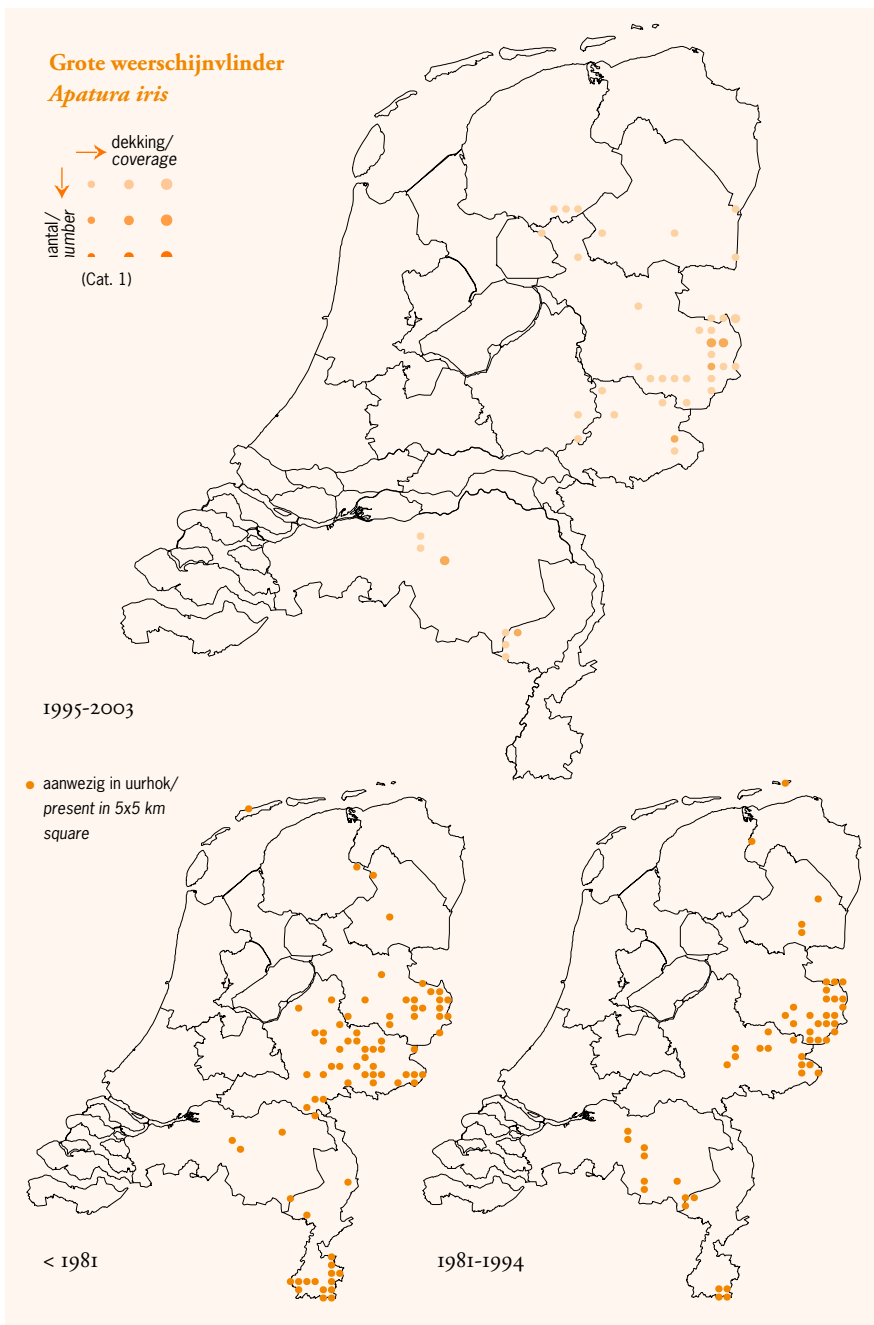
De grote weerschijnvlinder komt voor van Zuid-Engeland tot Zuidoost-Azië en het zuiden van Scandinavië tot de Pyreneeën, Noord-Italië en Noord-Griekenland. In Nederland was hij aan het begin van de twintigste eeuw een vrij algemene standvlinder die in grote delen van Twente, Gelderland, Midden-Brabant en Zuid-Limburg voorkwam. Tussen 1880 en 1910 was het relatieve aantal waarnemingen het hoogst. Daarna ging de soort tot 1920 achteruit maar bleef tussen 1920-1975 min of meer stabiel. Vervolgens verslechterde de stand opnieuw en nam het aantal vliegplaatsen in Zuid-Limburg, grote delen van Gelderland en in Twente aanzienlijk af. In het IJsseldal en op de grens van

Friesland en Overijssel nam de soort juist toe. Tegenwoordig is de grote weerschijnvlinder een zeldzame standvlinder; op slechts negen plaatsen is de soort na 2000 nog meerdere malen gezien, namelijk Weerterbosch (LI) (ondanks gericht zoeken na 2002 niet meer gevonden), Kampina langs de Beerze (NB), De Brand ten zuiden van de Drunense duinen (NB), de omgeving van Dieren (GE), Korenburgerveen (GE), Ageler- en Voltherbroek (OV), Vliegveld Twente (OV), Enschede omgeving van de Campus (OV) en de Lemseler Maten (OV). (VELING 1999).

Bescherming

De grote weerschijnvlinder staat als 'bedreigd' op de Rode Lijst van 1995, en als 'ernstig bedreigd' op die van 2006. Op Europese schaal is de soort niet bedreigd. Wel wordt uit 12 van de 33 landen waar de soort voorkomt een achteruitgang gemeld. In Scandinavië gaat de soort vooruit, in tegenstelling tot in Centraal- en Noordwest-Europa. Hij staat op de Vlaamse, Waalse en Britse Rode Lijst. In Duitsland staat hij niet op de Rode Lijst, maar wel in de categorie 'bijna bedreigd'. (WARREN ET AL. 1997, VAN SWAAY & WARREN 1999).

De grote weerschijnvlinder gaat door verschillende oorzaken achteruit. Aan het begin van de vorige eeuw verdween de vlinder op veel plaatsen door de ontginning van bossen. Door de omvorming tot landbouwgrond en ontwatering zijn toen veel vochtige beekbegeleidende bossen verdwenen. Tegenwoordig is het bosbeheer waarschijnlijk de belangrijkste bedreiging voor deze soort. Door grootschalige kap en aanplant zijn kleine luwe open plekken in bossen verdwenen en ontbreekt een gevarieerde bosrand. Op plaatsen waar het bos dicht en gesloten is geworden, ontbreekt de soort. Daar moeten open plekken gecreëerd worden met een oppervlak van een vierkant waarvan een zijde ongeveer 20 tot 60 meter is (anderhalf tot viermaal de boomhoogte). Doordat de soort in zulke lage dichtheden vliegt, zijn de bestaande populaties veelal klein en liggen te geïsoleerd. Door het ophangen van nestkasten voor mezen worden veel meer rupsen gegeten dan in een natuurlijke situatie het geval zal zijn. (VELING ET AL. 2004).

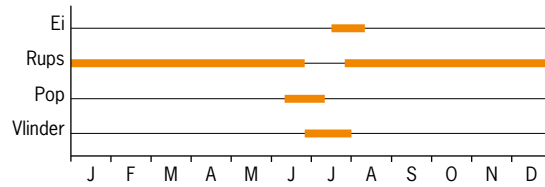
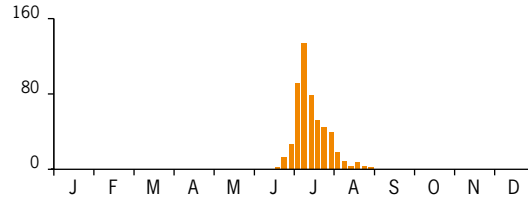

Profiel van de grote weerschijnvlinder**Voedsel rupsen** Vooral boswilg *Salix caprea*.**Voedsel vlinders** Honingdauw en boomsappen, daarnaast zout uit uitwerpselen, zweet of kadavers, zelden nectar van bloemen.**Vliegtijd vlinders** Eén generatie tussen 25 juni en 31 juli.**Duur stadia** Ei: 8-18, rups: 300-330, pop: 13-22, vlinder: 15-30, rijpingsduur ei: 7-9 dagen.**Overwinteringsfase** Halfvolgroeide rups.**Leefgebied** Open plaatsen in vochtige, gevarieerde loofbossen.**Mobiliteit** Weinig mobiel (maar kan soms over grote afstanden zwerven).**Dichtheid** Laag: ca. 0,25 tot 4 exemplaren per ha.**Status** Zeldzame standvlinder.**Rode Lijst** 1995: bedreigd, 2006: ernstig bedreigd.**Europese status** Niet bedreigd.**Knelpunten verspreiding** Ontwatering, verkeerd bosbeheer, te veel nestkasten voor rupsenetters.**Verwachting toekomst** Zeer zeldzame standvlinder.**Beschermingsmaatregelen** Beekherstelwerkzaamheden, kleinschalig bosbeheer, geen nestkasten voor rupsenetters op de vliegplaatsen.

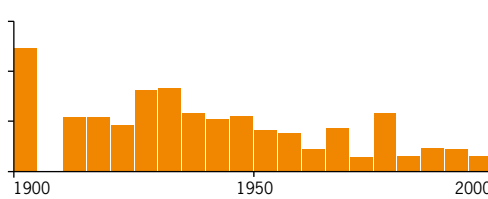
Met name in Limburg, Overijssel en Gelderland liggen mogelijkheden voor herstel van beken waarbij zich ook de voor deze vlinder gunstige open, beekbegeleidende bossen kunnen vormen. Een blijvende verbinding van zulke bossen is wenselijk in de Achterhoek en Twente. De vliegplaatsen in Noord-Brabant en Limburg kunnen worden verbonden met die in België. In de omgeving van de bestaande vliegplaatsen moet verdere ontwatering worden gestopt. Door kleinschaliger beheer van vochtige loofbossen komt er meer variatie wat noodzakelijk is voor deze soort. Daarnaast moeten er in de geschikte biotoop geen nestkasten opgehangen worden voor vogels die de rupsen of poppen eten, zoals mezen.

Toekomst

Indien er geen maatregelen worden genomen, wordt de verspreiding van de grote weerschijnvlinder steeds kleiner en beperkt tot enkele bossen in Gelderland en Twente.

Stadia-diagram /
Life cycle diagram
(respectively egg, caterpillar,
pupa, imago)

Vliegtijd / Flight period

Trend 1900-2000

SUMMARY**Purple Emperor *Apatura iris***

Apatura iris is a rare resident. At present, there are at least nine populations left; it is categorised as 'critically endangered' on the Red List of 2006, and was already listed as 'endangered' on that of 1995. It occurs mainly in old, damp, deciduous woodland, in clearings and woodland rides or in sallow carr. The butterfly is also found in strips of woodland growing along streams, where the willows grow in the half shadow and there are some tall, solitary trees standing out in the landscape. *Salix caprea* is usually its larval foodplant. It flies in one generation from the end of June until the end of July and hibernates as a half-grown caterpillar. The species declined during the 20th century because of the disappearance of much of its habitat due to the drainage of wet woodland, or the conversion of woodland into agricultural land. Woodland management should be carried out on a small scale, aiming to bring back clearings and diversity in the vegetation structure at the woodland edge. Furthermore, streams in the habitat should be restored, and the number of nesting boxes for birds that feed on caterpillars should be limited.